

Mediji u Crnoj Gori

između zagrljaja vlasti i borbe za profesiju

Mediji u Crnoj Gori - između zagrljaja vlasti i borbe za profesiju

Izdavač:

Centar za građansko obrazovanje (CGO)

Centar za građansko obrazovanje
Centre for Civic Education

Urednica:

Daliborka Uljarević

Glavni autor:

Duško Vuković

Koautorka:

Daliborka Uljarević

Saradnici/e:

Damir Nikočević

Maja Marinović

Damir Suljević

Dizajn i produkcija:

Centar za građansko obrazovanje (CGO)

Tiraž:

150 primjeraka

Štampa:

Studio Mouse

ISBN 978-9940-44-018-3

COBISS.CG-ID 40509456

Kingdom of the Netherlands

Izdavanje ove publikacije podržala je ambasada Kraljevine Holandije. Sadržaj ove publikacije je isključiva odgovornost Centra za građansko obrazovanje (CGO).

Mediji u Crnoj Gori

između zagrljaja vlasti i borbe za profesiju

Podgorica, 2020.

Od otvorene cenzure do pokoravanja RTCG

U osnovi trajućih i ozbiljnih problema u medijskom spektru u Crnoj Gori dominiraju uporni pokušaji vlasti da medije stave pod svoju kontrolu. Generalno uzevši, ključni problemi se reflektuju kroz sva tri oblika cenzure – otvorenu, prikrivenu i samocenzuru, zatim nedostatnosti u postojećem okviru i praksi samoregulacije i regulacije, uz partijsko „pokoravanje“ javnog servisa RTCG.

Otvorena cenzura je najmjerljivija i najstarija forma pritiska jer uključuje napade na novinare i imovinu medija. Ubistvo suvlasnika, direktora i glavnog urednika dnevnog lista *Dan*, Duška Jovanovića, bio je početak, kako zvanični podaci pokazuju, za 92 napada na novinare i imovinu medija u Crnoj Gori od 2004. do kraja 2019¹.godine. Većina tih slučajeva nikada nije dobila odgovarajući epilog. Posebno su bili uznemirujući napadi u 2018.godini na Oliveru Lakić iz *Vijesti* i 2007.godine na Tufika Softića iz *Monitora*. To ukazuje na to da nadležne institucije ne rade odgovorno ni profesionalno, dominantno zbog političkih ograničenja, imajući u vidu da se većina tih napada odnosi na novinare i medije koji imaju kritički stav prema vladajućoj partiji i sa njima povezanim licima. Zato se Crna Gora označava nebezbjednom državom za novinare i medije odlučne da se bave najosjetljivijim pitanjima vezanim za odgovornost vlasti, korupciju i organizovani kriminal.

Prikrivena cenzura je novija, manje vidljiva ali opasna forma pritiska koja je već ostavila ozbiljne posljedice u crnogorskom medijskom sektoru urušavajući tržište medija. Primjenjuje se prvenstveno kroz politiziranu, diskrecionu i netransparentnu raspodjelu javnih fondova, subvencija i pratećih olakšica medijima. Radi se o

¹ Do decembra 2017.godine – 85 (izjava D.Pejanovića, MUP, april 2018), zatim četiri tokom 2018.godine (Lakić, Sadiković, Jovanović, imovina lista „Sloboda“), i u 2019.godini tri napada (Popadić, Adrović, Otašević)

Mediji u Crnoj Gori

između zagrljaja vlasti i borbe za profesiju

zloupotrebi javnih sredstava i monopola, zloupotrebi regulatornih i inspeksijskih ovlaštenja i nezakonitih pritisaka. Istraživanja Centra za građansko obrazovanje (CGO)², koji je ovo pitanje prvi otvorio u Crnoj Gori, dokazuju da je finansiranje medija iz javnih fondova, kroz najrazličitije oblike, u direktnoj vezi sa tim koliko povoljno ili kritički medijske kuće izvještavaju o vladinim odlukama i aktivnostima, pri čemu oni koji podržavaju vladajuću strukturu dobijaju najveći dio sredstava, dok su ostali uskraćeni za novac iz Budžeta. Godinama su vlasti pokušavale da ignorišu ili negiraju nalaze istraživanja CGO-a, iako su ista bila uredno, kao relevantna, citirana u brojnim međunarodnim izvještajima. Konačno je problem prepoznat i adresiran kroz novi Prijedlog Zakona o medijima, koji je Vlada Crne Gore usvojila krajem 2019. godine.

Autocenzura nastaje kao jedna od posljedica otvorene i prikrivene cenzure. Sve je manje novinara spremno da se posveti profesionalnom i istraživačkom novinarstvu, a to utiče i na ukupni pad kvaliteta izvještavanja koji je danas u Crnoj Gori na zabrinjavajuće niskom nivou.

Samoregulacija je tokom početnih faza svog razvoja praktično sasječena dubokom polarizacijom unutar medijskog sektora, a na što je ne mali uticaj imalo i negativno djelovanje vlasti³. Jedna od prvih žrtvi bio je i Kodeks novinara koji se sve češće i otvorenije krši. Treba primijetiti da su individualni samoregulatori pokazali veći stepen posvećenosti i profesionalizma nego vlastima bliži Medijski samoregulatorni savjet (MSS). Stoga bi bilo kontraproduktivno da vlast nastavi praksu privilegovane podrške MSS-a, kako se to sada vidi u rješenjima iz Prijedloga Zakona o medijima. Takav pristup se kosi sa principom samoreg-

2 http://cgo-cce.org/izdavastvo/demokratija-izdavastvo/#.XpFXYNMzb_Q

3 <http://media.cgo-cce.org/2019/02/Savjest-sedme-sile.pdf>

ulacije i nastavlja da ojačava podjele u medijskom sektoru, a što ne doprinosi ni potrebnom unaprijeđenju etičkih standarda.

Agencija za elektronske medije (AEM), kao regulator, do sada nije dosljedno poštovala Zakon o elektronskim medijima, što je rezultiralo izostankom primjene adekvatnih mjera, uključujući i krajnju mjeru - oduzimanje odobrenja za rad onima koji su drastično ili kontinuirano kršili Zakon. Takav (ne)rad AEM-a stimulisao je neloyalnu konkurenciju na medijskom tržištu, posebno u dijelu omogućavanja da prihodi od marketinga idu prema emiterima koji ne proizvode značajan obim programa u Crnoj Gori, a na što su se obavezali prilikom dobijanja odobrenja za emitovanje, ili je, čak, proizvodnja tog programa minimalna, odnosno nekad je bilo upitno da li ispunjavaju obaveze iz dozvola za rad. Takođe, tolerisanje kršenja programskih principa i standarda, kada su u pitanju mediji bliski vlastima, doprinijelo je urušavanju ne samo medijskog tržišta nego i profesionalnih standarda i etičkih normi. Umjesto da bude na braniku načela koji uređuju odnose u pružanju audio-vizuelnih medijskih (AVM) usluga, AEM je nerijetko bio saveznik u njihovom kršenju kroz propuštanje da dosljedno primijeni Zakon na sve medije⁴.

Partijsko zauzimanje RTCG predstavlja najdirektniju demonstraciju političke sile vlasti na medije u posljednje četiri godine, a kao takvo je notirano i u relevantnim međunarodnim izvještajima. Tokom 2016. godine, Savjet RTCG je postavio za generalnog direktora osobu koja je profesionalac i koja nije bila vezana za bilo koju političku strukturu, čime je vladajuća Demokratska partija socijalista (DPS) izgubila kontrolu nad javnim servisom RTCG. Ubrzo su bila vidljiva određena poboljšanja programa, naročito u dijelu širenja prostora za pluralizam mišljenja, ali i u izvještavanju o najrazličitijim i za vlasti neprijatnim temama, a što su primarni zadaci istinskog medijskog javnog servisa. U akciji koja je trajala skoro godinu dana, DPS je uspio da nezakonito "očisti" Savjet RTCG od nepodobnih članova iz civilnog društva i promijeni njegovu strukturu postavljajući svoje lojaliste. Uslijedila je nezakonita smjena menadžmenta i uredništva. Danas je RTCG upravo onakav kakav ga je DPS i htio – zatvoren za argumentovana, drugačija i kritička mišljenja, uz povremena simuliranja te drugosti kroz već prepoznate i nove snage među "igračima" DPS-a.

⁴ <http://media.cgo-cce.org/2019/04/Kontrolisani-haos-u-regulaciji-elektronskih-medija-web.pdf>

Novinari i kritički orijentisani mediji i dalje na meti

Broj napada na novinare smanjen je u 2019. godini, ali i dalje nije rasvijetljen nijedan od najtežih ranijih slučajeva, poput ubistva suvlasnika, direktora i glavnog urednika dnevnika *Dan*, Duška Jovanovića (2004. godina), pokušaja ubistva novinara dnevnika *Vijesti* i nedjeljnika *Monitora* Tufika Softića (2007. godina) i Olivera Lakić (2018. godina)⁵.

Vlada Crne Gore je 2016. godine osnovala komisiju sa zadatkom da prati postupanje državnih institucija u istragama napada na novinare i imovinu medija. Nakon isteka dvogodišnjeg mandata, komisiji je produžen mandate za još dvije godine. I ova komisija, kao i prethodna, suočava se sa (in)direktnom opstrukcijom u radu. Predsjednik Komisije, Nikola Marković, u više navrata je ukazivao na to i na nepostojanje političke volje da se rasvijetle slučajevi napada na novinare⁶.

U 2019. godini su se desila tri nova napada na novinare u Crnoj Gori⁷, od kojih je jedan bio fizički, dok su ostala dva kvalifikovana kao zastrašivanje, odnosno verbalne prijetnje. U dva slučaja se radilo o novinarima privatnih medija - dnevnih listova *Dan* i *Vijesti*, a u jednom o direktoru *Radio Tivta*, lokalnog javnog radija.

Fizički je napadnut novinar dnevnika *Dan*, Vladimir Otašević, a verbalne prijetnje (zastrašivanje) pretrpjeli su dopisnik dnevnika *Vijesti* iz Ulcinja, Samir Adrović, i direktor *Radio Tivta*, Dragan Popadić. U sva tri slučaja poznati su počinioci i njihovi motivi.

⁵ Napad na Oliveru Lakić prvo je kvalifikovan kao pokušaj ubistva, a kasnije prekvalifikovan u krivično djelo nanošenje teških tjelesnih povreda - <https://www.vijesti.me/tv/slucaj-napada-na-oliveru-lacic-kako-je-pokusaj-ubistva-postao-nanosenje-teskih-tjelesnih-povreda>

⁶ <https://www.dan.co.me/?nivo=3&rubrika=Drustvo&datum=2018-03-29&clanak=640576>

⁷ Regionalna platforma <https://safejournalists.net/me/homepage/>

Otaševića je fizički napao Mladen Mijatović, službenik policije koji se u vrijeme incidenta nalazio u društvu kontrapozitnog biznismena Dragana Bećirovića (nezvanično je njegov tjelohranitelj) i višeg državnog tužioca Miloša Šoškića. Otašević je mobilnim telefonom fotografisao Bećirovića i tužioca Šoškića dok su izlazili iz prodavnice mobilnih telefona u poslovnom centru "Delta City" u Podgorici, a na šta je reagovao Mijatović, koji je prišao i imao agresivan fizički kontakt sa novinarom, što se moglo vidjeti na snimcima nadzornih video kamera objavljenim u medijima.

Popadića je na javnom mjestu vrijeđao i prijetio mu lokalni biznismen Rade Arsić, koji je bio nezadovoljan izvještavanjem Radio Tivta o sudskom sporu koji vodi porodica Arsić.

Adroviću je prijeteće, preko društvene mreže Facebook, uputio Samir Selović, brat lokalnog imama, nezadovoljan njegovim izvještavanjem o događaju u Šasu, u koji je bio uključen imam Jetmir Selović.

Osumnjičeni za napade na Popadića i Adrovića su procesuirani, dok je osumnjičeni za napad na Otaševića pošteđen. Sud za prekršaje u Kotoru je 11. jula 2019. godine osudio na novčanu kaznu biznismena Arsića. Proces protiv napadača na Adrovića nije još okončan, dok je Osnovno državno tužilaštvo u Podgorici odbacilo krivičnu prijavu protiv osumnjičenog za napad na Otaševića, uz ocjenu da njegove radnje "ne sadrže bitne elementa bića tog krivičnog djela, kao ni bilo kojeg drugog krivičnog djela za koje se goni po službenoj dužnosti".

Iako je policija poslala optimističke signale devet mjeseci nakon ranjavanja novinarku *Vijesti*, Oliveru Lakić, ispostavilo se da za to nije bilo utemeljenja i da je namjera bila da se "umire" zainteresovane međunarodne adrese, a posebno Evropska komisija pred objavljivanje svog godišnjeg izvještaja o Crnoj Gori. Naime, pomoćnik direktora Uprave policije, Enis Baković, je u februaru 2019.

Mediji u Crnoj Gori

između zagrljaja vlasti i borbe za profesiju

godine obavijestio javnost na konferenciji za medije⁸ da je policija došla do dokaza da iza ranjavanja novinarkе Lakić stoji kriminalna grupa koju je, navodno, organizovao Podgoričanin Filip Bešović. No, javnosti kasnije nijesu ponuđeni uvjerljivi dokazi da je policija na pravom tragu, a do takvih dokaza nije došla ni Komisija koja se bavi praćenjem postupanja državnih organa u slučaju napada na novinare. Dodatno, Komisija je u posljednjem izvještaju uputila niz zamjerki i preporuka nadležnim pravosudnim organima u vezi sa ovim slučajem.

Nema nikakvog pomaka ni u rasvjetljavanju napada na novinara *Vijesti* i nedjeljnika *Monitor*, Tufika Softića, koje je kvalifikovano kao pokušaj ubistva, dok je napad na Mladena Stojovića (2008. godina), slobodnog novinara iz Bara, adaktiran zbog zastare.

U slučaju napada na Stojovića, Komisija je ustanovila propuste u istrazi koji upućuju na namjeru lokalnog tužioca, Milenka Magdalinića, da izbjegne pomniju istragu indicija da iza tog napada stoje kontroverzni biznismeni Branislav Brano Mićunović i Radojica Božović. Komisija u svom izvještaju daje izvod iz kraće službene zabilješke po kojoj je "Stojović policijskim službenicima Nedoviću i Miloševuću rekao da bi jedini motiv napada na njega mogao biti njegovo učešće u emisiji *Insajder* koja se emitovala na televiziji *B92* u kojoj je on učestvovao i tom prilikom govorio o sumnjivim poslovima u fudbalu Srbije i Crne Gore, kojom prilikom je, između ostalih govorio, i o Branislavu Branu Mićunoviću i Radojici Božoviću."⁹ Mićunović i Božović saslušani su deset go-

⁸ <https://www.glasamerike.net/a/crna-gora-policija-napad-novinarica/4794467.html>

⁹ Izvještaj o radu Komisije za praćenje postupanja nadležnih organa u istragama slučajeva prijetnji nasilja nad novinarima, ubistava novinara i napada na imovinu medija za period od 23. januara- 23. maja 2017. godine- <http://www.mup.gov.me/biblioteka/izvjestaji?AccessibilityFontSize=default%3fquery%3dUnesite+pojam%3a%3fquery%3dUnesite+pojam%3a&alpha-bet=lat&pagerIndex=4>

dina kasnije, dva mjeseca prije nego je proglašena zastara, i to nakon što je Komisija utvrdila propuste. Način na koji je to učinjeno vodi zaključku da se radi o formalnom činu. Mićunović je odbio da se uopšte izjašnjava, a Božović je u pisanoj izjavi negirao bilo kakvu umiješanost.

"Dalji su napori potrebni da se krivično gonjenje vrši djelotvorno i bez kašnjenja, ali i da bi se izbjegla zastara. Od vlasti se očekuje da pokažu nultu toleranciju za prijetnje i napade na medije, a treba i da se suzdrže od davanja izjava koje mogu da stvore okruženje koje nije pogodno za slobodu izražavanja", konstatovano je u izvještaju Evropske komisije o Crnoj Gori za 2019. godinu, u kojem je notirano i to da je "napredak u rješavanju nasilja nad novinarima i medijima i dalje veoma ograničen, a stari predmeti ostaju neriješeni."¹⁰

Tek poslije 15 godina od ubistva Duška Jovanovića (27. maja 2004.godine) vlast je priznala propuste u istrazi koji su doveli do toga da ovaj zločin ne bude rasvijetljen do sada, a moguće i nikada. Učestvujući na okruglom stolu "*Mediji i medijski ambijent u Crnoj Gori*", koji je organizovao skupštinski Odbor za evropske integracije, direktor Uprave policije, Veselin Veljović, kazao je da je propust napravio tužilac, ne pominjući mu ime, koji je odlučio da lišenog slobode Damira Mandića sasluša sutradan, a ne isto več. Mandić, koji je kasnije optužen za saučesništvo i osuđen na 18 godina zavora, sutradan se, nakon konsultacija sa advokatom, branio ćutanjem i nije pred tužiocem ponovio ono što je kazao policiji. Taj propust je napravio tužilac Novak Ražnatović, koji je ubrzo napustio Tužilaštvo i prešao u advokaturu.

Predsjednik vladine Komisije za praćenje istraga napada na novinare, Nikola Marković, koji je zamjenik glavnog urednika dnevnog lista *Dan*, povodom priznanja direktora Uprave policije, ocijenio je da „vlast i nadležni na skandalozan način pokušavaju da relativizuju sopstvenu odgovornost zbog nečinjenja petnaest godina kada je u pitanju pronalaženje ubica i nalogodavaca Duška Jovanovića.”¹¹

Komisija je duže vremena sugerisala Vladi da je potrebno angažovanje

¹⁰ <https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/near/files/20190529-montenegro-report.pdf>

¹¹ <https://www.slobodnaevropa.org/a/ubistvo-dusko-jovanovic-tuzilac-umor/30171641.html>

stranih eksperata koji bi pomogli da se rasvijetle najteži slučajeve napada na novinare. Predsjednik Komisije saopštio je početkom 2020. godine da je Vlada konačno dala saglasnost da Komisija angažuje stranog stručnjaka, ali da je "ostalo još da se vidi hoće li to biti FBI, Skotland jard ili neka partnerska njemačka služba"¹².

Prema podacima Komisije, slučaj ubistva Duška Jovanovića apsolutno zastarijeva 27. aprila 2034. godine. Slučaj pokušaja ubistva novinara nedjeljnika *Monitor*, Tufika Softića, apsolutno zastarijeva 1. novembra 2022. godine. U maju 2018. godine je nastupila apsolutna zastara nerasvijetljenog slučaja napada na novinara Mladena Stojovića.

Četiri slučaja napada na imovinu dnevnog lista *Vijesti* iz prve decenije 21. vijeka zastarjeli su 2019. godine, a Uprava policije je tek početom aprila 2020. godine saopštila¹³ da je uhapsila dvije osobe osumnjicene za paljenje pet službenih automobila *Vijesti* tokom jula i avgusta 2011. i februara 2014. godine. Policija je nezvanično saopštila da je, kao nalogo-davca, identifikovala Radoslava Gila Stanišića, koji je u bjekstvu zbog optužbi za neko drugo krivično djelo. Stanišić, koji važi za člana podgoričke kriminalne grupe poznate kao 'Zagorički klan', negirao je, posredstvom medija, bilo kakvu umiješanost u napad na imovinu *Vijesti*. Glavni urednik ovog dnevnika, Srđan Kosović, kazao je da njih interesuje "da li je osumnjiceni ustvari samo izvršilac koji je organizovao neposredno izvršenje ili je doista mozak operacije". On je, takođe, ocijenio da "ako je on mozak operacije, onda to može da znači samo dvije stvari, s obzirom da je tek sad otkriven – da je jači od vlasti ili da je radio uz podršku dijela vlasti. Objе opcije su poražavajuće po crnogorsko društvo".¹⁴

Evropska komisija, ali i druge relevantne međunarodne institucije i organizacije, godinama u svojim izvještajima upozoravaju da nema napretka

¹² <https://www.vijesti.me/tv/emisije/markovic-strucnjak-iz-fbi-skotland-jarda-ili-njemacke-sluzbe-pomagace-komisiji>

¹³ <https://www.vijesti.me/vijesti/crna-hronika/policija-rasvijetlili-smo-slucajeve-paljenja-vozila-vijesti>

¹⁴ <https://www.vijesti.me/tv/emisije/paljenje-vozila-vijesti-ili-je-nalagodavac-jaci-od-vlasti-ili-je-imao-podrsku>

u istragama slučajeva nasilja nad novinarima, kako skorijih tako i onih starih, i pored obećavajućih izjava predstavnika vlasti, ali i ukazuju na to da se takav vid pritiska na novinare i medije nastavlja. Izostanak rezultata vlasti u istragama i procesuiranju napada na novinare i medije učvršćuje osjećaj nekažnjivosti za ova nedjela, ali i uvjerenje da vlasti imaju određeni interes da se ovo pitanje ne rješava.

Odriješena kesa za podobne

Indeks održivosti medija u Crnoj Gori¹⁵ koji procjenjuje međunarodna organizacija IREX za 2019. godinu je 2,45¹⁶.

U Crnoj Gori ima više od 140 medija, među kojima je najmanje štampanih

15 Indeks održivosti medija se dobija analizom stanja slobode govora, pluralnosti medija dostupnih građanima, profesionalnih standarda novinarstva, poslovne održivosti medija i efikasnosti institucija koje podržavaju nezavisne medije. Prosječne vrijednosti svih pokazatelja, dobijenih od lokalnih medijskih profesionalaca i eksperata koriste se za izračunavanje jedinstvenih rezultata po ovim kriterijumima, a jedinstveni rezultati za dobijanje ukupnog rezultata za pojedinu zemlju. Zemlje čiji je ukupni rezultat između 0 i 1 okarakterisane su kao "protivnice slobodnih medija", a mediji u njima kao "neodrživi". Zemlje čiji je rezultat između 1 i 2 smatraju se "neodrživim kombinovanim sistemima", a one čiji je rezultat između 2 i 3 posmatraju se kao "gotovo održivi mediji". Za zemlje čiji se ukupni rezultat kreće između 3 i 4 smatra se kako su postigle "održivost" na području medija.

16 [https://www.irex.org/sites/default/files/pdf/media-sustainability-index-europe-
eurasia-2019-full.pdf](https://www.irex.org/sites/default/files/pdf/media-sustainability-index-europe-eurasia-2019-full.pdf)

Mediji u Crnoj Gori

između zagrljaja vlasti i borbe za profesiju

– četiri dnevna lista i jedan nedjeljnik. Postoji i nekoliko lokalnih malotiražnih novina i jedna novinska agencija. Radio stanica ima 52, od čega je 37 u privatnom vlasništvu, a 15 su javni radio emiteri. Samo nacionalni javni radio (Radio Crne Gore) ima dva kanala. TV stanica ima 19, uz napomenu da RTCG ima tri TV kanala. Tri televizijske stanice u privatnom vlasništvu imaju nacionalnu pokrivenost, a 11 su kablovske televizije. Postoji i pet lokalnih javnih televizija.

Prema analizi Sindikata medija, urađenoj na osnovu finansijskih izvještaja preuzetih sa internet sajta Poreske uprave Crne Gore¹⁷, 70 najvećih medija je u 2018. godini imalo oko 35,7 miliona eura prihoda, a blizu 35,4 miliona eura rashoda. Skoro polovina prihoda (najmanje 16,5 miliona eura) su iz javnih izvora, odnosno iz državnog i budžeta lokalnih samouprava. Od tog novca je 12,5 miliona eura otišlo na finansiranje RTCG, nacionalnog javnog emitera.¹⁸

Podaci Poreske uprave Crne Gore, koji su objavljeni u medijima, ukazuju da su u 2018. godinu medijske organizacije ušle sa poreskim dugom od 2,6 miliona eura¹⁹. Nijedne medijske kuće nema na popisu najvećih dužnika koji je Poreska uprava objavila krajem novembra 2019. godine.²⁰ Vlada je u više navrata, i sa u najmanju ruku nejasnim zakonskim osno-

¹⁷ <https://safejournalists.net/me/montenegrin-media-in-2018-earned-36-million-euros-profit-300000-euros/>

¹⁸ <http://www.rtcg.me/sw4i/download/files/article/FINANSIJSKI%20IZVJESTAJ%20RTCG%202018.pdf?id=2203>

¹⁹ <https://www.novosti.rs/vesti/planeta.300.html:728626-Dugovi-gase-crnogorsku-sedmu-silu>

²⁰ <http://www.poreskauprava.gov.me/vijesti/216256/AzURIRANA-CRNA-LISTA-PORESKIH-OBVEZNIKA.html>

vom, opredjeljivala državnu pomoć privatnim medijima, a što je uključilo i otpisivanje dugova elektronskim emiterima prema Radio-difuznom centru u martu 2017.godine u iznosu od 1.847.189 eura. Međutim, ukupna cifra za ovakvu vrstu državne pomoći je daleko veća, na što je ukazao i ministar kulture, Aleksandar Bogdanović, navodeći u julu 2019. godine, u Londonu, na Globalnoj konferenciji o slobodi medija, "da je Vlada Crne Gore u periodu od otvaranja pregovora sa Evropskom unijom na nediskriminatornoj osnovi otkupila dugove komercijalnih emitera u iznosu od sedam miliona eura" i predstavljajući to kao "još jedan primjer podrške razvoju i zaštiti medijskog pluralizma"²¹.

U Analizi medijskog sektora u Crnoj Gori sa preporukama za usklađivanje sa standardima Savjeta Evrope i Evropske unije²² konstatuje se da je "najkritičnija oblast direktno i indirektno državno finansiranje medija kojem manjka transparentnost i pravična primjena pravila o državnoj pomoći". Dalje se konstatuje da je uspostavljeno "nekoliko formalnih ili neformalnih sistema" koji omogućavaju nekim od medija da vještački opstanu, "kao što je otpis dugovanja koje imaju prema različitim državnim organima i preduzećima u državnom vlasništvu ili je prema njima neopravdano velikodušna u smislu oglašavanja institucija javnog sektora ili drugih programa javne podrške".

Evropska komisija u svom Izvještaju o Crnoj Gori za 2019. godinu izražava "zabrinutost zbog transparentnosti i nediskriminacije u državnom oglašavanju i dalje postoji"²³ a Reporteri bez granica u Indeksu slobode medija za 2019.godinu navode da "ogromna većina državnih institucija podržava provladine medije oglašavanjem u njihovim publikacijama"²⁴. Freedom House, u svom izvještaju Sloboda u svijetu 2019, takođe konstatuje da "Vlada često uskraćuje kritički orijentisane medije za ugovore o oglašavan-

²¹ <http://www.mku.gov.me/vijesti/205588/Ministar-Bogdanovic-govorio-tokom-prvog-dana-Globalne-konferencije-o-slobodi-medija-u-Londonu.html>

²² <https://rm.coe.int/analiza-medijskog-sektora-u-crnoj-gori-sa/16807b4d7d>

²³ <https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/near/files/20190529-montenegro-report.pdf>

²⁴ <https://rsf.org/en/montenegro>

ju sa javnim preduzećima ili subjektima pod kontrolom države.”²⁵

Na netransparentne i diskrecione forme finansiranja medija čija je uređivačka politika naklonjena vlasti na nacionalnom ili lokalnom nivou, prvi je i uporno godinama ukazivao Centar za građansko obrazovanje (CGO) u svojim analizama, zagovarajući jednake šanse za sve medije u Crnoj Gori.²⁶ CGO je prikupljao podatke na osnovu Zakona o slobodnom pristupu informacijama, obraćajući se organima javnog sektora, tako da su cifre u tim izvještajima one za koje je CGO prikupio pisane dokaze od tih organa a nikako konačne. U prosjeku je oko 70% organa javnog sektora dostavljalo podatke, pri čemu se u izvještajima CGO-a navodi da nerijetko neki identifikovani veliki oglašivači ili potrošači, kad je riječ o ulaganjima u medije, nijesu dostavljali podatke. Ti nalazi upućuju na to da su organi javnog sektora značajan igrač u ulaganjima i potrošnji na medijskom tržištu, ali i da postoje objektivno nejasni kriterijumi takve potrošnje, odnosno da se ne baziraju na gledanosti/čitivosti/slušivosti i povjerenju u medije već na tome da li ti mediji imaju podržavajući ili kritički odnos prema vlastima u izvještavanju o njihovom radu.

Prilikom prikupljanja informacija za potrebe tih analiza, CGO je naišao i na neke atipične primjere netransparentnog finansiranja medija. Tako je Press d.o.o iz Podgorice, u čijem je vlasništvu informativni portal Analitika, potpisao tokom 2015. godine više ugovora kojima se reguliše plaćanje informacija koje, za potrebe ugovarača, objavljuje portal Analitika u određenom periodu. Press d.o.o. je, prema nalazima istraživača CGO-a, potpisao takve ugovore sa dvije opštine, dvije nezavisne državne agencije i jednim ministarstvom²⁷.

Autori Analize medijskog sektora u Crnoj Gori sa preporukama za usklađivanje sa standardima Savjeta Evrope i Evropske unije su se pozivali na analize CGO-a, a jedan od njihovih zaključaka je i da se "mehanizmi finansiranja ne bi trebali koristiti za podršku 'pro-vladinim medijima' jer je

²⁵ <https://freedomhouse.org/country/montenegro/freedom-world/2019>

²⁶ <http://cgo-cce.org/izdavastvo/demokratija-izdavastvo/#.XpWEXNMzZOz>

²⁷ <https://www.pcnen.com/portal/2016/12/29/novinarstvo-s-cijenom/>

to veoma destabilizujući faktor, koji ugrožava ne samo aktere na tržištu, već podriva i glavnu ulogu medija kao i povjerenje građana u medije". Na nalaze CGO-a, uz zabrinost za ovu praksu, direktno se poziva i State Department u svom Izvješćaju o stanju ljudskih prava u Crnoj Gori²⁸.

Ovo pitanje je u Prijedlogu Zakona o medijima Vlade Crne Gore, koji je u skupštinskoj proceduri, dobro adresirano i tu su sugestije CGO-a uvažene. Tako Prijedlog Zakona o medijima u članu 10 predviđa da će se u evidenciju medija unositi, pored osnovnih podataka i sljedeće: "1) podaci o iznosu finansijskih sredstava dodijeljenih mediju za pružanje javnih usluga u skladu sa ovim zakonom; 2) podaci o iznosu finansijskih sredstava dobijenih od javnog sektora, definisanog zakonom kojim se uređuje oblast budžeta i fiskalne odgovornosti (u daljem tekstu: javni sektor); 3) promjene evidentiranih podataka i datum promjene podataka," uz napomenu da podatke iz pod 1) i 2) ima obavezu da dostavi osnivač medija. Dodatno, posebno poglavlje, kroz tri člana, detaljno definiše transparentnost finansiranja medija iz javnih prihoda.

Članom 15 obavezuju se organi javnog sektora da do 31. marta tekuće godine za prethodnu godinu na svojoj internet stranici objave evidenciju o uplatama medijima po osnovu oglašavanja i drugih ugovorenih usluga, uključujući i ona sredstva koja su upućena preko posrednika, odnosno agencija, uz naznaku da se jasno razdvajaju osnovi za uplatu oglašavanja od drugih ugovorenih usluga koje se uplaćuju medijima. Prijedlog Zakona propisuje i da se na postupke oglašavanja primjenjuju zakonske

²⁸ <https://www.state.gov/reports/2019-country-reports-on-human-rights-practices/montenegro/>

Mediji u Crnoj Gori

između zagrljaja vlasti i borbe za profesiju

odredbe o javnim nabavkama. Takođe, članom 16 je precizirana obaveza organa javnog sektora da evidenciju uplata medijima po bilo kojem osnovu dostavlja nadležnom Ministarstvu kulture, koje sve to objedinjava i u formi godišnjeg izvještaja objavljuje na svojoj internet stranici do 1.j una tekuće godine za prethodnu godinu.

Na ovaj način, Vlada je praktično priznala problem diskrecionog finansiranja medija i zakonski solidno uredila ovo pitanje. Treba naglasiti da su ova rješenja novina ne samo za crnogorsko zakonodavstvo, jer sa ovim problemom suočavaju i druge zemlje u regionu, ali je u ovom segmentu, iako još uvijek samo u formi Prijedloga Zakona, pomak napravljen u Crnoj Gori. Ne bi bilo dobro da tu dođe do promjene kroz amandmansko djelovanje u samoj Skupštini, prilikom razmatranja ovog teksta kroz odbore i u plenumu, kojim bi bile ugrađene konstrukcione greške i time poništen ovo važno zakonsko poboljšanje. Naravno, biće važno pratiti i primjenu usvojenih zakonskih rješenja koja treba da obezbijede tržišno jednake šanse za sve medije.

Vlada je predvidjela Prijedlogom Zakona o medijima i osnivanje Fonda za podsticanje pluralizma i raznovrsnosti medija, u koji bi se izdvajao novac iz državnog budžeta, i to u iznosu od "najmanje 0,08 % tekućeg budžeta Crne Gore utvrđenog godišnjim zakonom o budžetu". Međutim, u Predlogom Zakona se država ne obavezuju da taj Fond bude stalno funkcionalan, već stoji da "država može obezbijediti dio sredstava iz budžeta Crne Gore u cilju pružanja javnih usluga, radi ostvarivanja Ustavom i zakonom zajamčenih prava". Navodi se da bi taj novac bio korišćen "za: 1) medijske nekomercijalne sadržaje od javnog interesa, na jezicima manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica; i 2) medijske

nekomercijalne sadržaje od javnog interesa u štampanim neprofitnim medijima." Sredstva bi se, kako se to propisuje, raspodjeljivala "na način, pod uslovima i u skladu sa kriterijumima propisanim aktom Ministarstva", a samu raspodjelu bi vršili jednom godišnje na osnovu konkursa Savjet regulatora za audiovizuelne medijske usluge (60 %) i Nezavisna komisija koju obrazuje Ministarstvo (40%). Novac koji će raspodjeljivati Savjet biće u podfodu komercijalne i neprofitne medije, a onaj koji će dijeliti Nezavisna komisija biće u podfodu za dnevne i nedjeljne štampane medije i internetske publikacije. Lista oblasti koju Prijedlog Zakona propisuje iako formalno ekstenzivna (16 oblasti) suštinski zaobilazi neke važne oblasti koje mogu podstaći razvoj istraživačkog novinarstva i profesionalizma u medijima.

U predloženom Zakonu o medijima postoji odredba koja je kritikovana tokom javne rasprave, a njome se prilikom odlučivanja o raspodjeli novca favorizuju one medijske organizacije koje su učlanjene u kolektivno samoregulatorno tijelo. Aktualna praksa sugeriše da su ovom normom unaprijed favorizovani provladini medij koji su osnovali Medijski savjet za samoregulaciju, čime se onda kroz taj mehanizam sužavaju jednake šanse za medije.

Samoregulatorni ili partijski sud

Kodeks novinara Crne Gore usvojen je 2002. godine od pet tada relevantnih novinarskih i medijskih udruženja. Tekst Kodeksa je dopunjen krajem 2015. godine zajedničkim naporom predstavnika relevantnih medija.

Medijski savjet za samoregulaciju (MSS)²⁹, kolektivno samoregulatorno tijelo koje je u martu 2012. godine osnovala grupa javnih i privatnih medija, godinama je pokušavao da se nametne kao nepristrasno i kredibilno samoregulatoro tijelo nadležno za sve medije u Crnoj Gori. Sug-

²⁹ <http://www.medijskisavjet.me/index.php/mne/o-nama>

estije koje su mu upućivane od strane nezavisnih stručnjaka³⁰ prihvaćene su tek sredinom 2017. godine, pa je MSS konačno odustao od prakse postupanja po prigovorima i žalbama na račun medija koji nijesu njegovi članovi, i uvažio činjenicu da nije jedini i ekskluzivni čuvar Kodeksa³¹.

Dnevni listovi *Vijesti* i *Dan*, kao i nedjeljnik *Monitor*, koji su u privatnom vlasništvu, imaju zaštitnike čitalaca (ombudsmane) od 2013, odnosno 2014. godine, i oni su nastavili da djeluju u 2019. godini. Dva preostala privatna dnevna lista koja izlaze u Crnoj Gori (*Pobjeda* i *Dnevne novine*) spadaju u grupu od dvadesetak štampanih i elektronskih medija koji su osnovali MSS.

Kolektivno samoregulatorno tijelo je 2012. godine osnovano i od grupe lokalnih medija i periodičnih glasila, ali je ono bilo kratkog vijeka i u 2019. godini nije evidentirana nikakva njegova aktivnost.

Za veliki broj novih elektronskih medija (elektronske publikacije) koji su evidentirani od strane Agencije za elektronske medije (AEM) ili nema pouzdanih podataka o njihovim vlasnicima i uređivačkim timovima ili nemaju nikakvu formu samoregulacije.

Na internet sajtu MSS-a objavljeno je da je njegova Komisija za žalbe razmatrala 2019. godine samo jednu žalbu, koja je odbijena³².

Zaštitnik čitalaca dnevnika *Dan*, Ilija Jovičević, tokom 2019. godine dobio je osam žalbi i sve ih je odbacio³³.

Zaštitnica čitalaca dnevnika *Vijesti* i nedjeljnika *Monitor*, Paula Petričević, je 2019. godine dobila 25 žalbi. Dvije žalbe je usvojila u potpunosti, pet

30 <https://www.hracion.org/2012/10/19/monitoring-novinarskih-samoregulatornih-tijela-u-crnoj-gori/>

31 <http://media.cgo-cce.org/2019/02/Savjest-sedme-sile.pdf>

32 <http://www.medijskisavjet.me/index.php/mne/zalbe-i-postupci/90-odluka-po-zalbi-branka-radulovica-protiv-pobjede-16-07-2019>

33 <https://www.dan.co.me/ombudsman/index.php?nivo=2>

samo djelimično, a osam žalbi čitalaca na postupanje medija je riješeno kroz postupak medijacije. Ostale žalbe su odbijene. Ombudsmanka *Vijesti* i *Monitora* je u jednoj prilici reagovala samoinicijativno, ukazujući na značaj medijacije u samoregulatornoj praksi. „Ako želimo da čitaoci imaju povjerenje u samoregulatorni mehanizam u *Vijestima*, dogovori postignuti kroz proces medijacije moraju imati jednako značenje i jednaku obaveznost za sve“, napisala je Petričević.³⁴

Iako su Radio i Televizija Crne Gore osnivači i članovi Medijskog savjeta za samoregulaciju, pitanjima kršenja profesionalnih principa i standarda, koja su definisana u dokumentu Programski principi i profesionalni standardi RTCG,³⁵ bavi se Komisija za predstavke i prigovore slušalaca i gledalaca, čije preporuke prihvata ili odbacuje Savjet RTCG.

MSS je sredinom 2018. godine saopštio da suspenduje aktivnosti zbog nedostatka novca. Funkcionisanje MSS prve dvije godine finansirano je iz državnog budžeta i novcem od međunarodnih donacija, a i kasnije je iz budžeta, preko Ministarstva kulture, finansijski diskreciono pomagan njegov rad. Iako je Statutom MSS³⁶ predviđeno finansiranje i po osnovu članarine, nema podataka o tome da je to ikada bila praksa i u kojem obimu su mediji osnivači finansirali svoje zajedničko samoregulatorno tijelo.

Dnevni listovi *Dan* i *Vijesti*, kao i nedjeljnik *Monitor* iz sopstvenih sredstava finansiraju aktivnosti svojih inokosnih samoregulatornih tijela.

³⁴ <https://www.vijesti.me/ombudsman/dodatan-oprez-pri-izvjestavanju>

³⁵ <http://www.rtcg.me/rtcg/dokumenti/regulativa.html>

³⁶ <http://www.medijskisavjet.me/index.php/mne/dokumenti/ostali-dokumenti>

Mediji u Crnoj Gori

između zagrljaja vlasti i borbe za profesiju

MSS nije dopunjavao svoj Statut i Poslovnik o radu Komisije za žalbe, pa i dalje ne postoje obavezujuće sankcije za medije koji krše Kodeks novinara/ki Crne Gore. Tim aktima nije predviđen ni postupak medijacije između medija i nekoga ko je procijenio da se medij ogriješio o profesionalne etičke norme.

Za razliku od MSS-a, aktima o osnivanju inokosnih samoregulatornih organa u dnevnicima *Dan* i *Vijesti*, te nedjeljniku *Monitor*, od osnivanja su precizirane sankcije kojima medij podliježe ukoliko zaštitnik čitalaca procijeni da se medij ogriješio o neku odredbu Kodeksa novinara/ki Crne Gore. Aktima o osnivanju ombudsmana je predviđena mogućnost medijacije.

Vladin Prijedlog Zakona o medijima ukazuje da Vlada ne odustaje od zalaženja u polje samoregulacije kroz privilegovanje jednog, sebi bliskog, samoregulatornog tijela. U više navrata visoki zvaničnici Vlade su javno navodili da će Vlada finansirati samoregulaciju demonstrirajući time suštinsko nepoznavanje koncepta samoregulacije i namjeru da je zapravo prevedu u regulaciju. U samom Prijedlogu Zakona stoji da „mediji mogu obrazovati kolektivno eksterno samoregulatorno tijelo i svaki medij može obrazovati interno samoregulatorno tijelo“, ali se brzo drugim odredbama jedno samoregulatorno tijelo favorizuje. Preciznije, predviđeno je da se prilikom raspodjele sredstava iz Fonda za podsticanje pluralizma i raznovrsnosti medija „prednost daje osnivačima medija koji su članovi eksternih samoregulatornih tijela.“ Ovakvim rješenjem, kojim se finansijska podrška medijima vezuje za unaprijed definisanu formu samoregulacije, jedna grupa provladinih medija automatski dobija na prednosti, na šta su ukazivali predstavnici civilnog društva u radnoj grupi koja je pripremala Predlog Zakona o medijima, kao i tokom javne rasprave o predloženom Zakonu, ali i u kasnijim osvrtima na ovu normu.

Prijedlog Zakona, takođe, predviđa, stavljanje na budžet samoregulacije kroz opredjeljivanje sredstava za operativne troškove različitih mehanizama samoregulacije na godišnjem nivou, a na osnovu zahtjeva koji oni podnesu za to. Jasno je da tu nema riječi o istinskoj želji Vlade da podrži profesionalizaciju medija, jer za to postoje mnogi drugi načini koji se svjesno zaobilaze. Takođe, jasno je da se poništava koncept samoregulacije ako sami mediji neće da ulažu u taj mehanizam, nego on postaje budžetski korisnik.

Istovremeno je, u Predlogu Zakona o RTCG, predviđeno da nacionalni javni emiter, koji je jedan od osnivača Medijskog samoregulatornog savjeta, ubuduće ima inokosno samoregulatorno tijelo – ombudsmana, ali ono neće imati pristup sredstvima Fonda za pluralizam medija.

Regulator se budi samo kad vlast pritisne taster

Agencija za elektronske medije (AEM) ne uspijeva da se profiliše kao nezavisni regulator, kako je definisana Zakonom o elektronskim medijima. Izbor novog direktora, krajem februara 2019. godine, potvrdio je da je nezavisnost pod ozbiljnim znakom pitanja, jer je na tu dužnost izabran Goran Vuković, blizak rođak visokog funkcionera vladajuće DPS, Miodraga Vukovića, koji je godinama u AEM-u radio kao elektroinženjer.

U svom Izvještaju za Crnu Goru za 2019.godinu, Evropska komisija je izrazila ozbilnu zabrinutost zbog kontinuiranog političkog uplitanja u rad AEM-a³⁷.

Potvrda postojanja direktnog političkog uticaja na odluke AEM-a je i

³⁷ <https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/near/files/20190529-montenegro-report.pdf>

kažnjavanje, u februaru 2020. godine, dvije kablovske televizije (Happy TV i Pink M), čije je sjedište u Srbiji. Te televizije su u svojim programima oštro napadale crnogorsku vlast zbog donošenja Zakona o slobodi vjeroispovijesti, a Savjet AEM-a je u tome prepoznao podsticanje na mržnju, diskriminaciju i netrpeljivost prema pripadnicima crnogorske nacionalnosti. Savjet AEM-a je zabranio operaterima da emituju pojedine emisije pomenutih televizija sve do 10. maja 2020. godine. To samo po sebi ne bi bilo sporno da se radilo o dosljednom djelovanju AEM-a. Međutim, Savjet AEM-a je godinama unazad tolerisao ozbiljna kršenja profesionalnih standarda na račun protivnika crnogorske vlasti u emisijama televizije Pink M, pribjegavajući, nakon brojnih žalbi, samo mjerama upozorenja, koje su ponavljane do u beskraj, iako je u dispozitivu svake odluke stajalo da će sljedeća mjera biti oštija³⁸. Ta oština, ipak, nije ispoljena do momenta kada su neke televizije svoj neprofesionalizam počele da demonstriraju i na račun vlasti u Crnoj Gori.

AEM je skoro osam godina izbjegavala i da primijeni član 82 Zakona o elektronskim medijima koji obavezuje i kablovske operatere na zaštitu maloljetnika od neprimjerenih sadržaja. Tek u februaru 2019. godine, AEM je usvojio izmjene Pravilnika iz 2011. godine. Tim izmjenama je uvedena obaveza graničnog perioda za zaštitu maloljetnika i za kablovske operatere.

Nevladina organizacija Media centar, koja je inicirao ovu izmjenju Pravilnika, saopštila je da ta inicijativa ne bi bila prihvaćena "da AEM nije dobila jasnu političku naredbu od vlasti da se onemogući emitovanje Happy TV i Pink televizije, koji su postali nepoželjni mediji u Crnoj Gori jer su počeli da kritikuju javne funkcionere". Pomenute televizije su godinama, posredstvom kablovskih operatera, emitovale tokom cijelog dana "reality" programe. Media centar je morao i dodatno da interveniše, krajem marta 2019. godine, podsjećajući AEM da treba "da natjera kablovske operatere na ograničavanje emitovanja sadržaja koji mogu štetiti maloljetnicima," na šta se obavezao izmjenom Pravilnika, koji je, u međuvremenu, stupio na snagu.

38 <http://media.cgo-cce.org/2019/04/Kontrolisani-haos-u-regulaciji-elektronskih-medija-web.pdf>

AEM se oglasio nenadležnim u pogledu prigovora na rad elektronskih publikacija i nije, u nekoliko navrata, reagovao navodeći u rješenjima da su "Pravilnikom o programskim standardima u elektronskim medijima propisani standardi koji se odnose na pružaoce AVM usluga (emitere i kablovske operatore) ali ne i na elektronske publikacije"³⁹. Zakonom o elektronskim medijima (čl. 144, stav 1) propisan je postupak po "prigovoru fizičkog ili pravnog lica na rad pružaoca AVM usluge ili elektronske publikacije", ali u Pravilniku se, zaista, ne pominje nadležnost AEM u pogledu programskih standarda elektronskih publikacija, pa proizilazi da zakon i podzakonski akt nijesu u saglasnosti, što je AEM koristio da se proglasi nenadležnim, iako je nesporno koji akt ima veću pravnu snagu.

Mada je proteklih godina bilo prigovora da AEM ne treba da preuzima dio obaveza koje, po prirodi stvari, pripadaju samoregulatornim tijelima a ne regulatoru, u Nacrtu Zakona o audiovizuelnim medijskim uslugama je predviđena ranija obaveza da "odlučuje o prigovorima fizičkih i pravnih lica u vezi sa radom pružalaca AVM usluga i distributera linearnih AVM usluga" (ranije: odlučuje o prigovorima fizičkih i pravnih lica u vezi sa radom pružalaca AVM usluga). Dodata je obaveza, da Agencija treba da „podstiče promociju samoregulacije i upotrebu koregulacije“.

Prema ovom Nacrtu Zakona o audiovizuelnim medijskim uslugama, koji treba da zamijeni aktuelni Zakon o elektronskim medijima, predviđena je promjena naziva nezavisnog regulatora pa bi tako Agencija za elektronske medije postala Agencija za audiovizuelne medijske usluge. No, osim ove promjene imena, Nacrt Zakona ne donosi bitnije novine kojim

³⁹ <https://aemcg.org/?s=portal+vijest%2C+prigovor>

Mediji u Crnoj Gori

između zagrljaja vlasti i borbe za profesiju

bi bila osigurana nezavisnost regulatora. Takva rješenja su predlagana od strane predstavnika civilnog društva, ali nijedno nije prihvaćeno. To je navelo i Media centar da pripremi drugačiju verziju zakona, nudeći rješenja kojima bi bila osigurana nezavisnost Agencije. Model zakona Media centra predviđa proceduru imenovanja članova Savjeta Agencije bez ocjenjivanja kvaliteta kandidata od strane poslanika u Skupštini Crne Gore, čime bi bio izbjegnuta uticaj političkih partija na rad Agencije. Takođe, predviđa se brisanje metodologije bodovanja prijedloga za imenovanje koje propisuje Nacrt Zakona o AVM uslugama kojeg je pripremila Ministarstvo kulture.

Za razliku od predlagača Nacrta Zakona, Media centar u svom modelu predviđa da se iz kruga ovlašćenih predlagača za imenovanje članova Savjeta Agencije brišu udruženja emitera (komercijalnih i javnih) jer njihovo učešće u radu ovog tijela predstavlja potencijalni sukob interesa. Da bi Savjet ostao i dalje petočlan, predlaže se da nevladine organizacije koje se bave zaštitom ljudskih prava i sloboda imenuju dva člana u Savjet.

Takođe, Media centar smatra da je potrebno zakonom obavezati regulatora da izrađuje analize o primjeni zakonskih odredbi u pogledu sopstvene produkcije i programskih standarda pružalaca audiovizuelnih medijskih usluga. Ta analiza bi se radila najmanje jednom u pola godine i dala bi presjek "koji pružaoci AVM usluga ispunjavaju zakonom uređene obaveze i obaveze koje proističu iz odobrenja za rad elektronskih medija (sopstvena produkcija itd...)."

RTCG - primjer otpora vlasti evropskim standardima

Nacionalni javni emiter RTCG i u 2019. godini trpi kritike i gubi povjerenje javnosti, nakon što je u akciji od jeseni 2017. do sredine 2018. godine vlast otvoreno narušila njegovu nezavisnost. To je počelo od nezakonitog razrješenja dvojice članova Savjeta, nastavilo se uspostavljanjem kontrolisane većine u tom upravljačkom tijelu koje je, potom, nezakonito smijenilo generalnu direktoricu RTCG, Andrijanu Kadiju i na njeno mjesto postavilo Božidara Šundića, a koji je ubrzo nezakonito smijenio direktora TVCG, Vladana Mićunovića, i urednika urednika Prvog programa TVCG, Aleksandra Mirkovića, kao i čitav prateći uređivački tim. Sve to je učinjeno uprkos prethodnim ozbiljnim upozorenjima od strane Evropske unije, uticajnih država članica EU, zatim SAD i međunarodnih organizacija. Reakcije svih ovih međunarodnih adresa, ali i relevantnih crnogorskih NVO i medijskih udruženja, bile su unisone u osudi takve akcije, iako bez efekta u odnosu na odlučnost vlasti da zauzme RTCG.

Pervertiranost akcije se oslikava i u načinu izvedbe koja je bila troslojna - paralelno se išlo ka povratku kontrole nad RTCG-om, obračunu sa najkritičnijim NVO koje su radile u pravcu zaštite nezavisnosti RTCG, ali se mjerila i granica prema EU u smislu tolerancije EU prema kršenju standarda i dobrih praksi na koje se država Crna Gora procesom evropske integracije obavezala. Zato je slučaj RTCG više nego priča o slobodi medija i njenim ograničenjima – to je ogledalo disfunkcionalnosti vladavine prava u Crnoj Gori i otpora vlasti evropskim standardima zarad očuvanja partijskog interesa nezavisno koliku to štetu nanosilo javnom interesu. Slučaj RTCG-a je otkrio i da je vladajuća struktura, po prvi put od nezavisnosti države, spremna da se konfrontira sa svojim glavnim partnerima – EU, zemljama članicama i SAD – zarad djelića moći, a što je dobro otriježnilo mnoge u EU.

Novi generalni direktor je, reagujući na zahtjeve za njegovom i ostavkama novog saziva Savjeta RTCG, koje je formulisao građanski pokret 'Odupri

se', koji je više nedjelja početkom 2019. godine mobilisao građane na protestne šetnje ulicama Podgorice, otvoreno govorio da on i rukovodstvo nijesu u službi javnosti i da neće podnijeti ostavku. „Što se tiče menadžmenta i RTCG, mi radimo u službi države“, kazao je Šundić u intervjuu za dnevnik *Pobjeda*, i time priznao da on i nova uprava nacionalnog javnog medijskog servisa krše Zakon o nacionalnim javnom emiterima RTCG, koji propisuje nešto sasvim drugačije.⁴⁰

Suočeni sa javnim i oštrim kritikama na račun uređivačke politike, Savjet je krajem februara 2019. godine jednoglasno odlučio da formira komisiju koja će se baviti analizom informativnog programa TVCG. Odluka je donešena na prijedlog člana Savjeta, Milana Radovića, koji je, prema izvještavaju agencije Mina, ocijenio da je značajno palo poštovanje principa i standarda u TVCG i da u radu postoji jednostranost. Međutim, u javnosti se nikada nije pojavio nikakav izvještaj ove komisije, niti se zna da li je ona uopšte radila i kako, a ni sam Radović se više nije oglašavao javno oko tog pitanja.

Nadležni sudovi su krajem 2019. godine donijeli konačne presude kojima su ozvaničene ocjene stručne i laičke javnosti o nezakonitim smjenama menadžmenta RTCG i TVCG. Vrhovni sud Crne Gore je potvrdio da je Andrijana Kadija nezakonito razriješena sa mjesta generalne direktorice RTCG. Ovaj sud je krajem decembra 2019. odbio reviziju odluke Višeg suda u Podgorici kojom je prethodno potvrđeno da je Kadija nezakonito razriješena⁴¹. Takođe, Vrhovni sud je potvrdio nezakonitu smjenu Aleksandra Mirković sa pozicije urednika Prvog programa TVCG, odbijajući reviziju RTCG protiv presude Višeg suda odnosno potvrđujući odluke Osnovnog suda u Podgorici i Višeg suda u korist Mirkovića.⁴² Konačno, Vrhovni sud Crne Gore je, nešto ranije, potvrdio i presudu danilovgradskog Osnovnog

40 „Djelatnost nacionalnog javnog emitera iz stava 1 ovog člana je pružanje javnih audio-vizuelnih usluga kojima se zadovoljavaju: demokratske, socijalne, kulturne, obrazovne i druge potrebe od javnog interesa svih segmenata crnogorskog društva; obezbjeđuje ostvarivanje prava i interesa građana i drugih subjekata u oblasti informisanja, bez obzira na njihovu političku, vjersku, kulturnu, rasnu ili polnu pripadnost, Član 2, stav 2

41 <http://www.rtcg.me/vijesti/drustvo/263491/vrhovni-sud-kadija-nezakonito-smijenjena.html>

42 <https://www.vijesti.me/vijesti/drustvo/vrhovni-sud-mirkovic-nezakonito-smijenjen>

suda da je bivši direktor TVCG Vladan Mićunović nezakonito razriješen⁴³.

Sredinom 2019. godine izabran je novi Savjet RTCG, na čijem je čelu ostao Ivan Jovetić. Osim Jovetića, u upravljačkom tijelu su ostali Goran Sekulović i Milan Radović, koji je pokrenuo inicijativu za smjenu Andrijane Kadrije, a novi članovi su Ilija Despotović, Nikola Tatar, David Delibašić, Pavle Radovanović, Predrag Marsenić i Bojana Jokić.

Nekoliko relevantnih nevladinih organizacija je ocijenilo da je u Administrativnom odboru Skupštine Crne Gore, prilikom predlaganja liste za članove Savjeta, ponovo prekršen Zakon o nacionalnom javnom emiteru RTCG⁴⁴. Naime, Administrativni odbor je validnom ocijenio dokumentaciju nevladinih organizacija koje su predložile kandidata Gorana Sekulovića, a koje ne djeluju u oblasti zaštite ljudskih prava na način kako to propisuje Zakon. Zakonski kriterijumi su zanemareni za značajan broj NVO koje su predložile Sekulovića, među kojima su, na primjer, udruženja penzionera, folklorni ansambli, vokalno-instrumentalne grupe i teatri, navedeno je u

reagovanju nevladinih organizacija. U reagovanju stoji i da značajan broj NVO iz oblasti medija koje su podržale kandidaturu Milana Radovića javnost ne prepoznaje po projektima u ovoj oblasti.

Centar za građansko obrazovanje (CGO), Centar za razvoj nevladinih organizacija (CRNVO), Institut alternativa (IA) i Centar za monitoring i is-

⁴³ <http://www.rtcg.me/vijesti/drustvo/257460/vrhovni-sud-micunovic-nezakonito-razrijesen.html>

⁴⁴ <https://institut-alternativa.org/dps-protiv-eu-i-sad-u-novoj-akciji-zadrzavanja-kontrole-nad-rtcg/>

Mediji u Crnoj Gori

između zagrljaja vlasti i borbe za profesiju

traživanja (CeMI) su ocijenili da je problematična bila i kandidatura Pavla Radovanovića, jer je on, u trenutku predaje dokumentacije za člana Savjeta RTCG, bio imenovan od Vlade Crne Gore za člana Komisije za evropske integracije i za šefa Radne grupe za pripremu i vođenje pregovora o pristupanju Crne Gore Evropskoj uniji koja se odnosi na pregovaračko poglavlje 3 (Pravo osnivanja preduzeća i sloboda pružanja usluga). Administrativni odbor je, protivno članu 26 Zakona o nacionalnom javnom emiteru RTCG, predložio Radovanovića za člana Savjeta RTCG, ocijenile su te nevladine organizacije. Oni su se u prilog svojoj tvrdnji pozvali i na stav Agencije za sprječavanje korupcije (ASK), koja je ukazala na formalnu prepreku da Radovanović bude član Savjeta RTCG. Međutim, to je ignorisano iako su upravo ranije stavovi ASK-a bili presudni u smjenama onih članova Savjeta RTCG koji nijesu bili po volji vladajućoj partiji, što samo učvršćuje percepciju o duplim standardima koje primjenjuje Administrativni odbor u partijskom oblikovanju Savjeta.

Novi saziv Savjeta je u par navrata javno kritikovao neke uredničke propuste u TVCG, ali nije suštinski učinio ništa što bi makar nagovijestilo otklon od politike koju je generalni direktor Šundić označio kao 'služenje državi', a koja je od dijela domaće javnosti i relevantnih međunarodnih adresa prepoznata kao praksa koja trpi snažan partijsko-politički uticaj i zato izaziva „ozbiljnu zabrinutost“.

Savjet je oštro osudio način na koji je TVCG izvještavala o napadu na novinara dnevnog lista *Dan* u poslovnom centru Delta i zatražio sprovođenje interne istrage o tome i u nekoliko navrata je dao za pravo podnosiocima žalbi zbog uređivačkih propusta.

Međutim, Savjet je propustio da postavi cilj menadžmentu da RTCG bude prvi medij u zemlji po povjerenju i da precizno oroči dostizanje toga cilja uz opciju razrješenja ako se to ne dostigne, kako je to sugerisano iz civilnog sektora.

Savjet je ignorisao i zahtjeve NVO Media centra da se javnosti odgovori na pitanje kako je TVCG prenosila uživo proslavu godišnjice privatnog dnevnog lista *Pobjeda* i koliko je koštalo angažovanje tehnike i ljudstva TVCG za potrebe tog direktnog prenosa u udarnom terminu.

Takođe, Savjet je, dugo i bez obrazloženja, izbjegavao da objavi najnovije redovno godišnje istraživanje javnog mnjenja o RTCG koje je IPSOS uradio u oktobru 2019. uradio⁴⁵. Prema analizi NVO Media centar⁴⁶, ključni parametri su u tom najnovijem istraživanju lošiji, u poređenju sa ranijim sličnim istraživanjima, uz ocjenu da pad povjerenja u TVCG pokazuje da građani nisu zadovoljni radom ovog medija koji se finansira iz Budžeta.

Prema istraživanju NVO Juventas, nezavisnost RTCG je važna za 76,5 odsto ispitanika, od čega je za 62,3 odsto to u potpunosti važno. To istraživanje je pokazalo da 36,8 odsto ispitanika vjeruje da RTCG nije nezavistan od političkog uticaja, a 25,1 odsto smatra da jeste djelimično, dok je samo 25,1 odsto ispitanika kazalo da je RTCG nezavisa, uglavnom ili u potpunosti.⁴⁷

U izvještaju Evropske komisije Crnoj Gori za 2019.godinu ocijenjeno je da političku uplitanje u rad nacionalnog javnog servisa ostaje predmet ozbiljne zabrinutosti⁴⁸. Taj kritički stav je izoštrio šef Delegacije EU u Crnoj Gori, Aivo Orav, koji je u jednom tvitu poručio da je „posljednji izvještaj EK o Crnoj Gori poslao jasnu poruku o važnosti otklanjanja kontinuiranog

45 <http://www.rtcg.me/sw4i/download/files/article/TV%20RTCG%20BRAND%20EQUITY%20AND%20IMAGE%20STUDY%202019%20MNE.pdf?id=2358>

46 <https://www.pcnen.com/portal/2020/03/24/analiza-objavljenih-nalaza-istrazivanja-javnog-mnjenja-o-rtcg-2/>

47 <http://www.rtcg.me/vijesti/drustvo/233440/gradjanima-vazno-da-rtcg-bude-nezavisan.html>

48 <https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/near/files/20190529-montenegro-report.pdf>

političkog uticaja na Javni servis RTCG. To je pitanje za ozbiljnu zabrinutost i zahtijeva odlučne korake". Taj tweet su podijelili najviši zvaničnici EK, uključujući komesara Johanesa Hana, ali i Ambasada SAD u Crnoj Gori.

Media centar je ukazao javnosti na to da Prijedlog Zakona o RTCG, koji je usvojila Vlada krajem oktobra 2019. godine, sadrži norme kojima se procedura izbora članova Savjeta RTCG pogoršala u odnosu na aktuelno zakonsko rješenje. Naime, Prijedlog Zakona o RTCG propisuje da se članovi Savjeta RTCG biraju u Skupštini Crne Gore, a da radno tijelo Skupštine (Administrativni odbor) sačini listu kandidata za članove Savjeta na osnovu biografije i iskustva kandidata, intervjuja poslanika sa kandidatima i broja ustanova, odnosno nevladinih organizacija koje su podržale kandidaturu pojedinog kandidata. Na taj način bi većina u Administrativnom odboru odlučivala o kandidatima i samo oni koji su po volji te vladajuće većine mogli bi ući u Savjet RTCG što bi značilo formalizovanje partijskog uticaja na kadriranje u Savjetu RTCG.

Kako se sa 104. mjesta u 2019. vratiti na 45. iz 2006?

Trend pada medijskih sloboda u Crnoj Gori predstavlja već zabrinjavajući kontinuitet, a Indeks slobode medija *Reportera bez granica* Crnu Goru pozicionira u 2019. godini na 104. mjesto. Podsjećanja radi, 2006. godine Crna Gora je u na istoj listi bila na 45. mjestu⁴⁹.

U izvještajima Evropske komisije i drugih relevantnih međunarodnih institucija i organizacija, godinama unazad se konstatuju isti problemi koji ostaju neriješeni, ili se čak i usložnjavaju i pored navodne opredijeljenosti

49 Trend pada medijskih sloboda u Crnoj Gori po *Press Freedom Index RSF* - 2019 - 104 (32.74), 2018 - 103 (31.21), 2017 - 106 (33.65), 2016 - 106 (32.79), 2015 - 114 (34.63), 2014 - 114 (34.78), 2013 - 113 (32.97), 2012 - 107 (39.00), 2011 - nije rađeno istraživanje, 2010 - 104 (28.50), 2009 - 77 (17.00), 2008 - 53 (10.00), 2007 - 58 (19.00), 2006 - 45 (11.59)

vlasti da afirmišu slobodu medija.

Kako bi se adresirali ključni identifikovani problemi neophodno je da se sprovede niz mjera u relativnom brzom roku, a koje, između ostalog, uključuju:

- Ozbiljno i značajno produblјivanje napora i intenziviranje istraga slučajeva napada na novinare i imovinu medija uz konkretne i mjerljive rezultate koji podrazumijevaju i otkrivanje nalagodavaca;
- Usvajanje Prijedloga Zakona o medijima uz nekoliko važnih intervencija u tom tekstu a koje se odnose na: 1) jačanje pozicije i odgovornosti glavnog urednika uz povećanje zaštite njegovih prava, 2) funkcionalno uvažavanje pluralnosti i autonomnosti rada samoregulatornih tijela uz podsticanje samih medija da ulažu u ovu oblast a bez pokušaja da se samoregulacija kroz budžetsko finansiranje pretvori u koregulaciju ili regulaciju, 3) svođenje prioriteta Fonda za podsticanje pluralizma i raznovrsnosti medija na manje oblasti koje će dati širi obuhvat za razvoj medija i istraživačkog novinarstva, 4) jačanje odgovornosti osnivača medija i glavnog i odgovornog urednika uz zaštitu novinara za objavljeni medijski sadržaj, 5) smanjenje rokova za intervenciju medija na neprimjerene komentare uz prateće sankcije, i 6) zaštitu novinarskih izvora u skladu sa međunarodnim standardima, uključujući posebno preporuke Komiteta ministara Savjeta Evrope i uzdržavajući se od represivnih mjera radi otkrivanja novinarskih izvora koje mogu imati odvrćajući efekat (chilling effect).
- Usvajanje Prijedloga Zakona o RTCG uz izmjene koji obezbijeduju finansijsku i uređivačku nezavisnost RTCG i upravljačkih organa RTCG, a što podrazumijeva: 1) ukidanje obaveze potpisivanja ugovora između Vlade i RTCG, 2) omogućavanje RTCG da se finansira i iz donacija za sve svoje programske sadržaje, 3) jačanje programske i finansijske transparentnos-

Mediji u Crnoj Gori

između zagrljaja vlasti i borbe za profesiju

ti rada RTCG, 4) uklanjanje odredbe o uvođenja Upravnog finansijskog odbora RTCG kao organa RTCG, na način da ostanu organi upravljanja Savjet RTCG i generalni direktor RTCG, uz osnaživanje uloge i nezavisnosti Savjeta RTCG, a posebno i kroz strukturu, način izbora, imenovanja i razriješenja članova Savjeta, i 6) preciziranje sankcija za generalnog direktora RTCG za neispunjavanje godišnjih programskih i finansijskih planova, kao i odluka Savjeta.

- Usvajanje novog Zakon o audio-vizuelnim medijskim uslugama po modelu nevladine organizacije Media centra, a koji garantuju zakonski okvir za nezavisnost Agencije za audio-vizuelne medijske usluge (sadašnji AEM) i njenih upravljačkih tijela;
- Raspisivanje konkursa za izbor novih savjeta RTCG i AVM i sprovođenja tih izbora po novim zakonskim rješenjima, a koji uvažavaju gore navedene prijedloge u dijelu jačanja nezavisnosti i pluralnosti članova tih savjeta;
- Stvaranje pratećih praktičnih uslova za regulatora medija i za javni medijski servis da rade bez opterećenja neprimjerenog političkog uplitanja i pritisaka, a u skladu sa zakonom i profesionalnim standardima;
- Ažurnu izradu podzakonskih akata za Zakon o medijima uz konsultacije sa medijskim organizacijama i NVO koje se bave medijima;
- Podršku samoregulaciji kroz uspostavljanje godišnje novčane nagrade za samoregulatorno tijelo koje najbolje obavlja svoj posao (uz prethodno definisanje jasnih kriterijuma i konsultacija sa medijskim organizacijama i NVO koje se bave medijima);
- Podršku inicijativama za uvođenje medijske pismenosti u formalni obrazovni sistem i kreiranje plana njihove primjene uz uključenje obrazovnih institucija, medijskih organizacija i NVO koje se bave medijima.

